

Durmuş Hocaođlu

Linguistik Domino-II

Dil Hakkındaki Üç Teori

Muhalif, Yıl: 1., Sayı: 47., 08.12.2000-14.12.2000., s.09

Durmuş Hocaođlu, *Muhalif* Yazıları Sıra No: 44

Künye:

- Hocaođlu, Durmuş., “Linguistik Domino-II: Dil Hakkındaki Üç Teori”., *Muhalif*, Yıl: 1., Sayı: 47., 08.12.2000-14.12.2000., s.09

Konumuzun daha iyi anlaşılabilmesi açısından, Dil hakkındaki şu üç teoriden de yine çok muhtasaran söz etmemiz faydalı olacaktır: **Konvansiyonel Pozitivist Teori**, **Mekanisist Teori** ve **Organisist Teori**. Bu teorilerin en ilginç özelliği, hep birlikte ve bir arada ele alındıkları takdirde Dil Gerçeđi’ni kısmen îzâha muvaffak olabilmelerine mukabil, tek başlarına ele alındıklarında bu konuda yetersiz kalmaları ve hattâ gerçeği saptırmalarıdır diyebiliriz. Burada sâdece ana çizgileriyle temas edeceğimiz bu üç teorinin, konumuzu ilgilendirdiği kadarıyla kritiği birlikte yapılacaktır.

1: Konvansiyonel Pozitivist Teori

Bu teoriye göre, Dil, esas olarak kelimelerden ibârettir; kelimeler ise, belirli bir somut nesneyi veya soyut bir fikri işâret etmeye yarayan birtakım sembollerdir. Ne var ki bu semboller herhangi semboller değildirler; kelimeler, o dili kullanan insanların, söz konusu kelimeler tarafından işâret edilen anlamlar üzerinde “**uzlaşma**” (**konvansiyon**) sağladıkları ve bir “mutâbakat”a (konsensus) vardıkları sembollerdir. Dil’i bütünüyle “kelime” üzerine dayandırması bakımından Mekanisist Teori ile paralellik arzeden bu teori, kelime’yi üzerinde konvansiyon te’min edilen bir sembol, bir işâret telâkkî etmesi hasebiyle, Dil, kelimelerden oluşan bir “**İşâretler Sistemi**”ne tahvîl etmiş olmaktadır. Rosenthal ve Yudin’in kaleme aldıkları “Materyalist Felsefe Sözlüğü”ndeki dil maddesi, bu işâret sistemi anlayışı için güzel bir örnektir:

“Dil, insan faaliyetleri sırasında, insanların birbirleriyle anlaşma ve haberleşmelerini sağlayan ve fiziksel, maddî bir yapısı olan bir işâretleşme sistemidir.”

2: Mekanisist Teori

Mekanisist Teori, adından da anlaşılabilceği üzere, özü îtibâriyle Dil olgusuna “mekaniksel” modellenmiş bir açıklama getirmekte olup, Newton ve Galilei tarafından 17nci asırda

temellendirilen Mekanistik Fizik'in müteâkip asırlardaki terakkî ve tekâmülünün ve elde ettiği azametli başarılarının bir sonucu olarak zamanla yayılan ve yaygınlaşan Mekanistik Felsefe'nin Dil sâhasındaki bir uzantısıdır. Mekanistik Felsefe, bütün Evren'i basit bir mekaniksel cihaza, bir "makina"ya, çarkları muntazaman çalışan bir "mekaniksel saat"e indirgeyen ve bu cihazın bu muntazam çalışmasını açıklamakta çok ileri seviyede bir muvaffakiyyet elde eden Mekanistik Fizik'in Fiziksel Varlık Alanı'ndaki bu başarısını bütün var-oluş alanlarına teşmîl eden bir felsefedir. Bu bakımdan, Mekanistik Felsefe, bir bilim dalı olan Mekanistik Fizik'in aslî gayesini de aşmaya; bu bilimi bir enstümana tahvîl edip kullanarak onun vâsıtasıyla bütün tazammun ve şumûlü ile, hem cansız tabiat, hem canlı tabiat, hem de rûhî ve içtimâî varlık alanlarını mekaniksel prensiplere ircâ ederek, "küllî", "total" ve hattâ bir bakıma da, Doğru ve Hakikat'i ise sûret-i mutlakada kendi tekeline almakla "totaliter" bir açıklama modeli getirmeye yönelmiş bir felsefedir.

İşte, Mekanistik Dil Teorisi, böyle bir felsefî zemin üzerine oturmakta ve Dil vâkıasını, bütünüyle mekaniksel prensiplere ircâ etmeye teveccüh etmektedir.

Buna göre; Dil, esas îtibâriyle, mekaniksel birer araç olan "kelimeler"den müteşekkîl bir vâsıta, bir mânâda bir "kelimeler yığını" olmaktadır: Ruhsuz, mâneviyatsız bir yığın! İmdi; mâdem ki, Dil, bir mekaniksel araç olan kelimelerden mürekkep bir yığındır; o halde, bu mekaniksel araçlar üzerinde istenildiği gibi manüplasyona bulunma imkânı doğmaktadır. Zira, birer mekaniksel araç hâline dönüştürülen kelimelerin arka-planındaki bütün rûhî ve mânevî dünya silinmekte ve bütün kelimeler, "mekaniksel araç" olmak nokta-i nazarından birbiriyle eş-değer olmaktadır.

Şu halde; birbiriyle eş-değer hâle getirilen bu kelime denen mekanik cihazlar, bir başkası ile yer değiştirilme işlemine tâbî tutulabilirler. Zira, nasıl ki, birer cihaz olmaları hasebiyle kullandığımız herhangi bir cihazı (buzdolabı, çamaşır makinası, otomobil v.s.) aynı fonksiyonu îfâ edebilecek bir başkası ile değiştirmenin bir zararı mevzû-u bahs olamazsa, kullandığımız herhangi bir kelimeyi de bir yenisi ile değiştirebiliriz; hattâ bu düşünce, bir milletin dilinin bütün kelimelerinin — Dil, netîceten "kelime" denen ruhsuz, mâneviyatsız, mekaniksel cihazlardan oluşmuş bir yığın olduğu için — *kâffeten* ve *kâmilen* "yenileri" ile değiştirilebilmesine, yâni o milletin dilinin *kâffeten* ve *kâmilen* bir "yenilenebilmesine"; veya, o dilin "bir başka dil" hâline dönüştürülebilmesine imkân ve meşrûiyet vermektedir. Tabiatıyla bu teorinin bu aşırı hadde varması durumunda, ortaya çıkacak olan Yeni Dil, eskisinin herhangi bir sûrette bir devâmı, bir mütekâmili değil, onun bütünüyle tağayyür etmiş (gayrilemiş; bir başkası olmuş; transmutasyon geçirmiş) şekli, daha doğrusu, bambaşka bir dil olacaktır.

3: Organistik Teori

Tarih ve Toplum gibi birçok beşerî varlık alanını îzah edebilmek gayesiyle te'sîs edilen organizmacı teorilerden birisi de Dil'e müteallık olanıdır. Bu teoriye göre, Dil bir organizmadır; canlıdır, hayatıyeti vardır. Tabiatıyla, her canlı gibi, canlıların tâbî olduğu süreçleri takip eder: Doğar, yaşar, gelişir, hastalanır, yaşlanır ve nihâyet ölür. Yâni, her canlı gibi Dil'in de muayyen bir ömrü vardır; bu ömrün, tabiî veya ârizî sebeplerle bir gün nihâyete ermesi ve Dil denen bu organik varlığın ortadan kalkması kaçınılmaz ve zarûrî bir âkıbet olmaktadır.

Dil'i bir organizmaya ircâ eden Organistik Teori, bu telâkkîsi ile, Dil'i kelime denen mekaniksel, ruhsuz ve mâneviyatsız araçlardan müteşekkîl bir yığın telâkkî eden Mekanistik Teori'nin içine düştüğü yanlışlıklara bâzı bakımlardan eş-değer, bâzı bakımlardan da analog olabilecek yanlışlıklara dûcâr olmaktadır.

İmdi: Nasıl ki Mekanistik Teori Dil'i basit ses yığınlarına dönüştürerek O'nu, taşlar ve tuğlalardan mürekkep bir bina gibi bir kompozisyon ya da bir strüktüre tahvîl ederek

maddileştirmekte ise, Organist Teori de, Dil'i "tarihîlik" vasfından kopararak "uzvileştirmekte", organik bir hâle dönüştürmektedir. Buradan çıkacak olan netîce şudur: Dil, "Tarihî Varlık Alanı"na (Res Gestae) değil, "Tabiî Varlık Alanı"na (Res Naturalis, veya, Res Extensia) âit olmaktadır; zira, canlılık, Tarih'e değil, Tabiat'a âit bir vâkıdır. Bu ise, Dil'in "İnsanî Varlık Alanı"ndan (Res Humanis) tard edilmesi demek olacaktır. Zira, İnsanî Varlık Alanı ile ilişkilendirilebilecek olan, Tabiî Varlık Alanı değil, yâni Tabiat değil, Tarihî Varlık Alanı'dır. Halbuki Dil, Tabiat'ın değil Tarih'in mahsûlüdür; bir önceki yazıda da kısaca söz konusu ettiğimiz gibi; orijini, yâni bir varlık alanı olarak ortaya çıkışı îtibâriyle İnsan'ın bir ürünü, zâtı itibâriyle (ontik olarak) bir insan başarısı ürünü olmayıp, *verilen* bir kaabiliyet olan Dil, tekâmülü itibâriyle İnsan'a âittir; insanî başarı ürünüdür. Bu sebeple de aynı zamanda Tarih'in bi mahsûlüdür; binâenaleyh, Tabiat'a ait bir organizm olarak kabul edilemez. Bu tarihîlik vasfı aynı zamanda O'nun ayrılmaz partnerleri olan ve birbirini bütünleyen Kültür ve Medeniyet parçaları ile sım-sıkı bir bağlantı içerisinde olması anlamına da gelmektedir. Dil, Kültür ve Medeniyet arasında bağ gerçekten de çok kuvvetli bir bütünlük arz etmektedir ve bu bütünlük de Tabiat'ın ürünü ve parçası olan organik bir dil ile açıklanamaz. Şâyet insan tabiî bir uzuv, bir tabiî ürün gibi telâkkî edilecek olursa, hayvan ile eş-değer addedilmiş olur. Zira, tarihi olmayan ve saf bir şekilde tabiatın mahsûlü olan, insan değil hayvandır. Her iki cins varlığın, ses çıkarıyor olmakla birlikte aynı kategoriye konamayacağını, ses çıkarmanın *konuşma* demek olmadığını ve Dil'in sâdece İnsan'a has olduğunu, bundan 2400 sene kadar mukaddem, O'nu bir "siyâsî hayvan" (zoon politikon) olarak tanımlayan Aristo şu şekilde anlatmaktadır: [Bkz: Aristo., *Politika.*, Türkçesi: Mete Tunçay., Remzi Yayınevi., Dördüncü Basım., İstanbul, Aralık 1993., s.9-10]

".../ Düpedüz bahtsızlığından değil de doğası gereği, şehri, devleti olmayan bir kimse ya fazla iyidir ya fazla kötü, ya insanlığın altındadır ya üstünde — insanlığın altında olmaya bir örnek, Homeros'un "saygısızlık eder, soyuna, düzene, ocağına" diye kınadığı savaş düşkünü kişidir; böyle bir kimse doğası gereği savaşa düşkün olur, tek başına kalmış bir dama taşı gibi hiçbir işbirliğine girmez. Fakat önümüzdeki, yalnızca bir işbirliği yapıp yapmama sorunu değildir; çünkü besbelli ki, insan arının ya da topluluk içinde (sürü halinde) yaşayan başka herhangi bir hayvanın olmadığı anlamda bir siyasal hayvandır. Çoğu kez dediğimiz gibi, doğa hiçbir şeyi boşuna yapmaz; insanı siyasal bir hayvan yapmak amacıyla de, bütün hayvanlar arasında yalnız ona dili, anlamlı konuşma yetisini vermiştir. Konuşmak ses çıkarmaktan oldukça ayrı bir şeydir; ses çıkarma yetisi öteki hayvanlarda da vardır, bununla duydukları acı ya da hazzı anlatırlar; çünkü gerçekten bazı hayvanların doğal güçleri, onların hem haz ve acı duymalarına, hem de bu duygularını birbirlerine aktarmalarına elverişlidir. Oysa dil, yararlı ve zararlı olanı, doğru ve yanlış bildirmeye yarar. Çünkü insanla öteki hayvanlar arasındaki gerçek ayrılık, yalnız insanların iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış'ı, haklı ile haksız'ı sezebilmeleridir. İşte bir aile ya da şehri meydana getiren şey de, bu konularda ortak bir görüşü paylaşmaktır."

Nasıl ki Mekanist Teori üzerinde Mekanistik Fizik'in ve ondan beslenen Mekanistik Felsefe'nin büyük tesirleri olmuşsa, Biyoloji'deki gelişmeler ve hassaten Darwinci Evrim anlayışı da Organizmacı Teori'nin üzerinde hayli önemli tesirler icrâ etmiştir. Darwin'in Türkçe'ye "İnsanın Türeyişi" adıyla çevrilen "The Descent of Man" isimli meşhur eserinde Dil'i [hem Language anlamındaki dil ve hem de Tongue anlamındaki dil] sâdece zamanla tekâmül etmiş bir organizma olarak anlattığı, tipik bir organizmdir. Darwin'in bu eserinden etkilenen Engels'in dil anlayışı, bu teorilerin tamâmının tipik bir nümûnesidir.

